

IP-OIKEUTTA NUORILLE

Peruskäsitteet ja sanasto

PERUSKÄSITTEET JA SANASTO

Aineeton oikeus

Aineettomiin oikeuksiin kuuluvat sekä teollisoikeudet että tekijänoikeus. Näistä oikeuksista puhutaan usein immateriaalioikeuksina tai käytetään lyhennettä IPR tai IP-oikeudet.

Aineeton omaisuus

Erityisesti yritysmaailmassa käytetty termi, jolla tarkoitetaan IP-oikeuksien eli teollis- ja tekijänoikeuksien lisäksi myös muuta aineetonta pääomaa, kuten brändejä, liikesalaisuuksia tai yrityksen erityistä tietotaitoa eli know how'ta.

Brändi

Usein ajatellaan, että brändi on sama kuin tavaramerkki. Brändi on kuitenkin paljon laajempi käsite. Brändi koostuu tuotteen tai palvelun visuaalisista elementeistä, kuten nimestä ja logosta, mutta lisäksi myös tunteista, arvoista, mielikuvista ja maineesta. Brändin tarkoituksena on erottaa edukseen kilpailijoista ja luoda asiakasuskollisuutta.

Henkinen omaisuus

Henkisellä omaisuudella tarkoitetaan tekijän- ja teollisoikeuksia. Nämä oikeudet kohdistuvat aineettomaan pääomaan ja ovat omistusoikeuden kaltaisia oikeuksia, jotka saavat myös perusoikeussuojaa. Niillä suojataan esimerkiksi keksintöjä, tuotenimiä ja luovan työn tuloksia, kuten kirjoja, lehtiartikkeleita, taideteoksia, musiikkia, elokuvia, tietokoneohjelmia ja valokuvia.

Hyödyllisyysmalli

Hyödyllisyysmalli eli niin kutsuttu pikkupatentti on patenttia nopeampi ja halvempi tapa hankkia keksintöön yksinoikeus, jolla hyödyllisyysmallin haltija voi kieltää muilta keksinnön ammattimaisen hyväksikäytön. Hyödyllisyysmalli on tarkoitettu yksinkertaisemmille tuote- tai laitekeksinnöille. Sen voi saada keksintöön, joka on uusi ja keksinnöllinen sekä teollisesti hyödynnettävissä. Menetelmää tai käyttöä ei voi sen sijaan suojata hyödyllisyysmallilla. Hyödyllisyysmallia haetaan PRH:sta rekisteröimällä.

Immateriaalioikeus

Immateriaalioikeus on oikeudenala, johon kuuluvat tekijänoikeus ja teollisoikeudet, kuten patentti, tavaramerkki ja mallioikeus. Immateriaalioikeudet ovat omistusoikeuden kaltaisia yksinoikeuksia, jotka suojaavat luovan työn tuloksia, keksintöjä, tietokantoja, tietokoneohjelmia jne.

IP-oikeudet

Tekijänoikeudesta ja teollisoikeuksista puhutaan usein IP-oikeuksina. IP tulee henkisen omaisuuden englanninkielisestä ilmaisusta Intellectual Property. IP-oikeudet tarkoittavat siis myös aineettomia oikeuksia tai immateriaalioikeuksia, jotka ovat synonyymejä.

IPR

Puhuttaessa tekijän- ja teollisoikeuksista tulee vastaan usein lyhenne "IPR". IPR on lyhenne englanninkielisistä sanoista Intellectual Property Rights ja sillä tarkoitetaan aineettomia oikeuksia tai kirjaimellisesti henkisen omaisuuden oikeuksia. Synonyymejä ovat siis myös IP-oikeudet tai immateriaalioikeudet.

Liikesalaisuus

Liikesalaisuudella tarkoitetaan tietoa, joka ei ole yleisesti tunnettua tai helposti selville saatavissa. Lisäksi tiedolla on oltava taloudellista arvoa elinkeinotoiminnassa, ja tiedon laillisen haltijan on täytynyt ryhtyä riittäviin toimenpiteisiin tiedon suojaamiseksi. Käytännössä liikesalaisuudet voivat olla hyvin monentyyppistä teknistä tai taloudellista tietoa, kuten yrityksen liikeidea, hintatieto, taitotieto, analyysit tai asiakastiedot. Liikesalaisuus ei ole yksinoikeus, vaan se voi olla tunnettu samanaikaisesti useamman alan yrityksessä.

PERUSKÄSITTEET JA SANASTO

Lisenssi

Lisenssi on oikeus tai lupa tehdä jotain, mikä ilman kyseistä lupaa olisi laitonta tai ei sallittua. Lisenssi antaa henkilölle tai yritykselle oikeuden käyttää tiettyä omaisuutta tai harjoittaa tiettyjä oikeuksia. Lisenssit voivat olla joko maksullisia tai maksuttomia ja niiden ehdot vaihtelevat tapauskohtaisesti. Aineettomiin oikeuksiin liittyvät lisenssisopimukset tai käyttöluvat määrittelevät, miten lisenssisaaaja voi käyttää näitä oikeuksia. Sopimus voi sisältää esim. ajallisia tai maantieteellisiä rajoituksia.

Lähioikeus

Lähioikeus on tekijänoikeutta lähellä oleva oikeus, joka on esittävällä taitelijalla, ääni- ja kuvatalennetuottajalla, valokuvaajalla, luettelon ja tietokannan valmistajalla, radio- ja tv-yhtiöllä sekä lehtikustantalla. Se on lähes samansisältöinen kuin tekijänoikeus. Suojan saaminen ei edellytä teoskynnyksen ylittymistä eli suojan kohteen ei tarvitse olla itsenäinen ja omaperäinen. Lähioikeuksista säädetään tekijänoikeuslaissa.

Mallioikeus

Mallioikeus on yksinoikeus, joka suojaa tuotteen ulkomuotoa. Ulkomuoto ilmenee tuotteen tai sen koristelun piirteistä kuten linjoista, ääriviivoista, väreistä, muodosta tai pintarakenteesta. Mallioikeudella ei voi sen sijaan suojata tuotteen sisältämiä teknisiä ratkaisuja. Mallioikeuden haltija voi kieltää muita käyttämästä hyväkseen mallia, esimerkiksi valmistamalla mallin mukaisia tuotteita. Mallioikeutta haetaan PRH:sta rekisteröimällä.

Oikeudenhaltija

Oikeudenhaltijalla tarkoitetaan henkilöä tai yritystä, jolla on IP-oikeuksia. Tekijänoikeudessa alkuperäinen oikeudenhaltija on teoksen tekijä. Tekijä voi myös siirtää oikeuksiaan sopimuksella esimerkiksi kustantajalle, julkaisijalle, tuottajalle tai työnantajalle, jolloin näistä tulee oikeudenhaltijoita. Tekijänoikeus voi siirtyä myös muulla tavalla, kuten perintönä, avio-oikeudella tai testamentilla. Yrityskauppojen yhteydessä siirtyy usein myös teollisoikeuksia.

Patentti

Patentti on yksinoikeus, jonka keksijä tai yritys voi hakea keksinnölleen. Keksintö on olemassa olevan ongelman tai tarpeen uusi tai yllättävä ratkaisu. Jotta keksinnölle saisi patentin, sen on oltava uusi, keksinnöllinen ja teollisesti käyttökelpoinen. Patentin haltija voi kieltää muilta keksinnön ammattimaisen hyväksikäytön, esimerkiksi patentoidun tuotteen valmistuksen, myynnin ja käytön. Patenttia haetaan PRH:sta rekisteröimällä.

Piratismi

Piratismi on lainvastaista toimintaa, jossa tekijän- tai lähioikeudella suojattua sisältöä valmistetaan ja levitetään ilman tekijöiden tai muiden oikeudenhaltijoiden, kuten tuottajien, lupaa. Kyse on järjestelmällisestä tekijänoikeuden loukkaamisesta. Piratismia on esimerkiksi tekijän- tai lähioikeudella suojatun sisällön jakaminen internetissä tai piraattitallenteiden tai muiden piraattituotteiden maahantuonti, levittäminen ja myyminen. Joskus piratismista puhuttaessa viitataan tekijänoikeuspiratismiin lisäksi myös tuoteväärennöksiin.

Plagiointi

Plagiointi on kappaleen valmistamista toisesta teoksesta ilman tekijänoikeudenhaltijan lupaa. Plagiointia on esimerkiksi toisen tekstin käyttäminen omanaan ilman lähteen mainitsemista tai vain hieman muunnellun tekstin käyttäminen niin, että lähde on ilmoitettu.

Tavaramerkkioikeus

Tavaramerkki on erottamisväline, jolla tietyt tavarat tai palvelut voidaan erottaa kilpailevien toimijoiden vastaavista tavaroista ja palveluista. Tavaramerkki on yksinoikeus ja se antaa tavaramerkin omistajalle oikeuden kieltää muita hyödyntämästä samaa tai liian samankaltaista merkkiä elinkeinotoiminnassa samojen tai samankaltaisten tavaroiden tai palveluiden yhteydessä. Yksinoikeuden tavaramerkkiin saa rekisteröimällä tai vakiinnuttamalla se.

PERUSKÄSITTEET JA SANASTO

Tekijänoikeus

Tekijänoikeus on luovan työn suoja. Tekijänoikeuden kohteena on se teos, jonka tekijä – luonnollinen henkilö – on luonut. Tekijänoikeus suojaa teoksen omaperäistä ilmenemismuotoa, ei sen aihetta, ideaa, valmistusmenetelmää tai tietosisältöä. Tekijänoikeudella tarkoitetaan kaikkia tekijälle kuuluvia oikeuksia. Usein sillä tarkoitetaan myös lähioikeuksia, joista säädetään myös tekijänoikeuslaissa. Voidaan siis puhua esim. levy-yhtiöiden tai näyttelijöiden tekijänoikeuksista.

Teollisoikeudet

Teollisoikeuksia ovat patentit, tavaramerkit, mallioikeudet ja hyödyllisyysmallit. Teollisoikeudet antavat yksinoikeuden tiettyyn keksintöön, tuotteeseen, merkkiin tai nimeen, mikä estää muita käyttämästä tai hyödyntämästä niitä ilman oikeudenhaltijan lupaa. Toisin kuin tekijänoikeus, teollisoikeudet pitää yleensä rekisteröidä. Teollisoikeudet kuuluvat tekijänoikeuden ohella immateriaali- eli aineettomiin oikeuksiin. Joskus teollisoikeuksista puhuttaessa tarkoitetaan edellä mainittujen lisäksi myös laajemmin teolliseen ja kaupalliseen toimintaan liittyviä oikeuksia, kuten toiminimiä tai maantieteellisten merkintöjen suojaa.

Teos

Teos on tekijän henkisen luomistyön tuote. Tekijänoikeussuojaa saavat teokset, jotka yltyvät teostasoon eli ovat riittävän itsenäisiä ja omaperäisiä. Teos voi olla kirjallinen, taiteellinen tai suullinen. Teoksia voivat olla esimerkiksi sävellykset, kirjalliset ja suulliset esitykset, valokuvat, tietokoneohjelmat, pelit, näytelmät, elokuvat, koreografiat, piirustukset, maalaukset, rakennukset, taideteolliset tuotteet ja käsityötuotteet.

Toiminimi

Toiminimi on yrityksen virallinen nimi. Kullakin yrityksellä voi olla vain yksi toiminimi. Yrityksellä voi olla myös yksi tai useampi aputoiminimi, jolla yritys voi harjoittaa osaa toiminnastaan, sekä rinnakkaistoiminimi, joka on yrityksen toiminimi jollain toisella kielellä kuin yrityksen varsinainen toiminimi. Yksinoikeus toiminimeen tai aputoiminimeen saadaan rekisteröimällä tai vakiinnuttamalla se.

Tuotevääreennös

Tuotevääreännöksellä tarkoitetaan tuotetta, johon on ilman lupaa liitetty toisen yrityksen tavaramerkki tai siihen sekoitettavissa oleva merkki. Myös tuote, joka luvattomasti imitoi toisen tuotteen mallioikeudella suojattua ulkomuotoa, on tuotevääreennös. Puhekielessä käytetyt replika ja dupe (duplicate eli kopio) viittaavat usein tällaisiin tuotteisiin.